

**Stanowisko Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego
w sprawie wykazania stanu cywilnego osoby przysposobionej
po rozwiązaniu przysposobienia**

Rozwiązanie przysposobienia, dokonywane na podstawie konstytutywnego orzeczenia sądu przy spełnieniu przesłanek z art. 125 §1 k.r.o., rodzi potrzebę odnotowania zmiany stanu cywilnego osoby, której dotyczyło przysposobienie. Zmiana ta będzie obejmowała nowe określenie filiacji, polegające na ponownym ujawnieniu pochodzenia od rodziców biologicznych, a niekiedy także powrót do nazwiska lub imienia noszonego przed orzeczeniem przysposobienia (art. 126 §2 k.r.o.).

Odnotowanie zmienionego stanu cywilnego po rozwiązaniu przysposobieniu rodzi jednak określone problemy, jeżeli dotyczy przysposobienia pełnego, przy orzeczeniu którego sąd postanowił o sporządzeniu nowego aktu urodzenia dziecka (art. 72 ust. 2 p.a.s.c.). Jest zrozumiałe, że po rozwiązaniu przysposobienia akt ten („akt adopcyjny”) będzie musiał zostać usunięty z obrotu. Kwestii tej dotyczy art. 74 p.a.s.c., który stanowi, że „w przypadku rozwiązania stosunku przysposobienia sąd w postępowaniu nieprocesowym unieważnia nowy akt urodzenia przysposobionego, który nie podlega ujawnieniu, a w dotychczasowym akcie urodzenia przysposobionego sąd unieważnia wzmiankę dodatkową, o której mowa w art. 73 ust. 1, oraz postanawia o dołączeniu wzmianki dodatkowej o imieniu lub imionach i nazwisku noszonym po rozwiązaniu stosunku przysposobienia”.

Z powołanej regulacji wynika, że samo rozwiązanie przysposobienia (które następuje w trybie procesowym) nie stanowi wystarczającej podstawy do „uporządkowania” wpisów w rejestrze stanu cywilnego. Po rozwiązaniu przysposobienia w akcie adopcyjnym nie wpisuje się wzmianki o ustaniu relacji adopcyjnej. Zgodnie z art. 74 p.a.s.c. właściwym rozwiązaniem jest unieważnienie tego aktu. Do tego jednak *de lege lata* niezbędne jest przeprowadzenie dodatkowego postępowania przed sądem (tym razem w trybie nieprocesowym).

W efekcie unieważnienia aktu adopcyjnego dochodzi do „przywrócenia” mocy obowiązującej pierwotnemu aktowi urodzenia, który przez czas trwania adopcji pozostawał niejawnym (zob. art. 73 p.a.s.c.). W efekcie filiacja będzie ponownie określana na podstawie pierwotnego aktu, zaś fakt przysposobienia pozostanie „ukryty”, bo akt adopcyjny nie podlega już ujawnieniu.

Sam mechanizm odnotowywania w rejestrze zmienionego stanu cywilnego osoby, w stosunku do której rozwiązano stosunek przysposobienia, opierający się na unieważnieniu aktu adopcyjnego, nie budzi zastrzeżeń. Poważne problemy praktyczne wynikają jednak z faktu, że unieważnienie dokonuje się w odrębnym postępowaniu sądowym. Konieczność przeprowadzenia takiego postępowania powoduje znaczącą zwłokę w ujawnieniu aktualnego stanu cywilnego osoby, której sprawa dotyczy. W praktyce powstaje też problem legitymacji do wszczęcia takiego postępowania. Wobec milczenia art. 74 p.a.s.c., postuluje się sięganie w tym względzie do art. 39 p.a.s.c., który jest przepisem ogólnym dotyczącym unieważnienia aktu stanu cywilnego lub dołączonej do niego wzmianki dodatkowej. Artykuł 39 p.a.s.c. przewiduje, że wniosek o unieważnienie aktu może złożyć sam zainteresowany, prokurator lub kierownik urzędu stanu cywilnego. Wobec bierności zainteresowanego wniosek do sądu składa często kierownik USC, który dostrzega potrzebę aktualizacji wpisów w rejestrze stanu cywilnego. Jednak unieważnienie aktu następuje zazwyczaj dopiero po wielu miesiącach, a w skrajnych przypadkach po kilku latach od rozwiązania adopcji. Dodatkowo należy dostrzec, że prawomocne rozstrzygnięcia sądowe trafiają do urzędów stanu cywilnego zwykle z dużym opóźnieniem, przy znacznym przekroczeniu 7-dniowego terminu przewidzianego w art. 4 ust. 1 p.a.s.c.

Niemожność dokonania - przed unieważnieniem aktu adopcyjnego - stosownych wpisów w rejestrze stanu cywilnego, mimo prawomocnego rozwiązania przysposobienia, prowadzi do zafałszowania obrazu stanu cywilnego osoby zainteresowanej. Zgodnie z brzmieniem art. 3 p.a.s.c. akty stanu cywilnego są wyłącznym dowodem zdarzeń w nich stwierdzonych. Tymczasem w rozważanym przypadku jedyny jawny akt urodzenia dotyczący osoby, która w przeszłości była przysposobiona, to ciągle akt adopcyjny, który podaje nieaktualne dane o filiacji (a niekiedy zawiera też nieaktualne imię lub nazwisko). Zdając sobie z tego sprawę, w celu uniknięcia wprowadzania do obrotu odpisów aktów urodzenia obrazujących nieprawdziwy stan cywilny danej osoby, w praktyce USC niekiedy sięga się do art. 127 ust. 1 p.a.s.c., który stanowi, że w razie potrzeby unieważnienia aktu stanu cywilnego kierownik USC niezwłocznie podejmuje w tym celu niezbędne czynności oraz nie wydaje odpisów aktu. Należy jednak dostrzec, że powołany przepis jest stosowany jedynie na zasadzie analogii, bo dotyczy on odmienniej sytuacji, w której konieczność unieważnienia aktu zostaje dostrzeżona w toku tzw. migracji aktu, czyli przy jego przenoszeniu z papierowych ksiąg stanu cywilnego do rejestru elektronicznego. Istnieje zatem luka w prawie, która wymaga usunięcia.

Z punktu widzenia osoby zainteresowanej dużym utrudnieniem jest okoliczność, że do czasu unieważnienia przez sąd adopcyjnego aktu urodzenia nie ma ona możliwości urzędowego potwierdzenia swego rzeczywistego stanu cywilnego. Tymczasem potrzeba przedstawienia odpisu aktu urodzenia może się pojawiać w licznych sytuacjach dnia codziennego.

Dlatego Komisja Kodyfikacyjna uznaje za trafne rozwiązanie wskazanych wyżej problemów przez przyznanie kompetencji do unieważnienia aktu bezpośrednio kierownikowi USC. Mogłoby to istotnie przyspieszyć procedurę aktualizacji wpisów dotyczących osoby, w stosunku do której rozwiązano przysposobienie. Koncepcja taka była już przedmiotem postulatów doktryny (zob. M. Wojewoda, *Nawiązanie lub rozwiązanie przysposobienia w sprawach z elementem obcym a wpisy w polskim rejestrze stanu cywilnego*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2018, z. 3, tenże, *Skutki przysposobienia w kontekście rejestracji stanu cywilnego w Polsce*, Monitor Prawniczy 2022, nr 9). Znajduje ona także poparcie środowiska urzędników stanu cywilnego. Stowarzyszenie Urzędników Stanu Cywilnego RP kilkakrotnie zgłaszało uwagi w tym zakresie do MSWiA (m.in. w roku 2018 i ponownie w roku 2024).

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego wyraża przekonanie, że to właśnie kierownik USC powinien być uprawniony, by samodzielnie dopełnić stosownych, nieskomplikowanych formalności, niezbędnych do zaktualizowania wpisów w rejestrze stanu cywilnego po prawomocnym rozwiązaniu przysposobienia. Czynności, które trzeba wówczas podjąć to unieważnienie adopcyjnego aktu urodzenia oraz unieważnienie wzmianki o jego sporządzeniu, jaka była wpisana w akcie pierwotnym. W niektórych przypadkach konieczne będzie także wpisanie w pierwotnym akcie wzmianki dodatkowej o imieniu lub nazwisku, noszonym przez zainteresowanego. Zakładając, że czynności te będą dokonywane niezwłocznie po otrzymaniu odpisu prawomocnego postanowienia o rozwiązaniu adopcji, od razu dojdzie do prawidłowego określenia stanu cywilnego osoby zainteresowanej w rejestrze.

Należy odnotować, że przyznanie kierownikowi USC kompetencji w zakresie unieważnienia aktu urodzenia nie będzie rozwiązaniem precedensowym. Zbliżoną sytuację, w której sam kierownik USC dokonuje unieważnienia aktu stanu cywilnego (w sprawie

niewymagającej skomplikowanej oceny przesłanek prawnych) przewidziano już bowiem w art. 127a p.a.s.c.¹

Alternatywnym rozwiązaniem poruszonego problemu – rozważanym w literaturze – byłaby zmiana przepisów dotyczących procesu o rozwiązanie przysposobienia i zobowiązanie sądu, aby w tym samym postępowaniu orzekł o unieważnieniu adopcyjnego aktu urodzenia. Wada tego rozwiązania ujawnia się jednak w przypadku, gdy o zakończeniu stosunku przysposobienia rozstrzyga sąd w innym państwie. Obcy organ nie może dokonać unieważnienia aktu urodzenia sporządzonego w Polsce.

Z rozwiązaniem przysposobienia wiąże się jeszcze jeden problem praktyczny. Wyjątkowo adopcja może być rozwiązana tylko względem jednego z rodziców adopcyjnych. Dotyczy to sytuacji, w których ważne powody, do których odwołuje się art. 125 § 1 KRO nie odnoszą się do drugiego z przysposabiających. Możliwy jest też przypadek, że drugi rodzic adopcyjny wcześniej zmarł, a zgodnie z art. 125 § 2 KRO rozwiązanie adopcji po śmierci przysposabiającego zasadniczo nie jest dopuszczalne. Odnotowanie ustania adopcji wobec jednego z przysposabiających rodzi szczególne problemy, jeżeli w związku z przysposobieniem został sporządzony nowy akt urodzenia. Należy wtedy rozstrzygnąć, jakie wpisy mają się znaleźć w rejestrze stanu cywilnego. Unieważnienie w całości adopcyjnego aktu urodzenia sugerowałoby, że upada całe przysposobienie, mimo że więź prawna z drugim rodzicem adopcyjnym w rzeczywistości nie została przekreślona. W odniesieniu do rozważanej kwestii, Sąd Najwyższy, jeszcze na gruncie Prawa o aktach stanu cywilnego z 1986 r., wypracował szczególne rozwiązanie, zgodnie z którym unieważnieniu aktu adopcyjnego powinno towarzyszyć dokonanie serii wzmianek dodatkowych w pierwotnym akcie urodzenia przysposobionego. Pierwsza wzmianka ma dotyczyć unieważnienia wzmianki dodatkowej o sporządzeniu nowego aktu urodzenia. Druga ma informować (retrospektywnie) o wspólnym przysposobieniu przez określonych małżonków, a dopiero trzecia ma stanowić o rozwiązaniu przysposobienia względem jednego z nich². Dzięki temu, na przyszłość w obrocie funkcjonować ma tylko pierwotny akt urodzenia, a z zestawienia wszystkich dokonanych w nim wpisów – w tym wzmianek o przysposobieniu wspólnym oraz o jego rozwiązaniu

¹ Jak stanowi art. 127a ust. 1 p.a.s.c. „Jeżeli z przyczyn technicznych lub w wyniku niewłaściwego zastosowania funkcjonalności rejestru stanu cywilnego albo na skutek omyłki pisarskiej błędnie przeniesiono do rejestru stanu cywilnego akt lub akty stanu cywilnego stwierdzające to samo zdarzenie, sporządzone przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy lub sporządzone w trybie art. 145, kierownik urzędu stanu cywilnego, który dokonał błędnego przeniesienia, unieważnia z urzędu akt lub akty stanu cywilnego, w formie czynności materialno-technicznej, dołączając do każdego z unieważnionych aktów wzmiankę dodatkową o jego unieważnieniu. Z unieważnionego aktu stanu cywilnego nie wydaje się odpisów”.

² Zob. postanowienie SN z 11.6.2008 r., V CSK 35/08 i powołane w nim judykaty; por. R. Zegadło [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, uwagi do art. 126 KRO, pkt 6-8.

względem jednego z przysposabiających – wynikać będzie wniosek o dalszym istnieniu relacji adopcyjnej z drugim z przysposabiających.

De lege ferenda kwestii tej powinien być poświęcony odrębny przepis Prawa o aktach stanu cywilnego, które będzie precyzował, w jaki sposób ma się dokonać odnotowanie rozwiązania przysposobienia wobec jednego z rodziców adopcyjnych. Także w tym przypadku wszystkich wskazanych wyżej czynności powinien dokonywać kierownik urzędu stanu cywilnego, do którego trafił odpis prawomocnego orzeczenia o rozwiązaniu przysposobieniu. Zapewniłoby to niezwłoczne „uporządkowanie” stanu cywilnego osoby przysposobionej.

Mając przy tym na względzie okoliczność, że podstawą czynności rejestracyjnych kierownika USC będzie każdorazowo prawomocne orzeczenia sądowe rozwiązujące przysposobienie (w całości lub tylko wobec jednego z przysposabiających) zasadne jest przyjęcie, że – podobnie jak przewidziano to w art. 127a p.a.s.c. – unieważnienie adopcyjnego aktu urodzenia winno się dokonywać w drodze czynności materialno-technicznej.

Opracował – r.pr. dr hab. Michał Wojewoda